

feltételeket, a belső szilárdságot, amelyek nélkülözhetetlenek a sikeres munkavégzéshez, feladatteljesítéshez, a világban való biztonságos eligazodáshoz, helytálláshoz.

Erre a feladatra kell felkészíteni a fiatalokat: „S nem csupán mentális síkon, nem csak modern ismereteket, korszerű szakmákat adva, hanem úgy is, hogy személyiségüket alkalmassá teszi a gyors változásokhoz való optimális alkalmazkodásra.”

Timár István

MIROSLAW SZYMAŃSKI: MODERNIZACJA SYSTEMU SZKOLNEGO NA WSI

Az iskolarendszer korszerűsítése falun
Varsó 1978. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 311 oldal

Az 1970 utolsó napjaiban hivatalba lépő új lengyel állami és pártvezetés egyik első döntése létrehívta az oktatásügy fölülvizsgálására a Jan *Szczepański* vezette szakértőbizottságot. A bizottság 1973-ban kiadott jelentésében (Raport o Stanie Oswiaty w PRL) megállapította, hogy a jelentős sikerek ellenére nem sikerült biztosítani az iskolai esélyegyenlőséget, s fölvezolta a korszerűsítés elveit és útjait. Mind a helyzetelemzésben, mind a fejlesztési javaslatokban kitüntetett szerep jutott a falusi iskoláknak.

Mirosław *Szymański* könyve a falusi fiatalok iskolázási körülményei és a *Szczepański*-bizottság működése eredményeképp kitűzött teljeskörű középiskolázás jelszava között feszülő ellentmondások természetével és a meghaladásukra tett törekvésekkel foglalkozik.

A falusi-városi iskolázás ellentétének természetrajzához alapos történeti elemzés járul, amelyből többek között megérthetjük, hogy miért indokoltabb Lengyelországban külön is elemezni az egységes iskolarendszer falvakra jutó részét, mint nálunk, Magyarországon. A magyarázat a falu és a város általános, a mienkénél nagyobb eltéréseiben rejlik. Az eltérések fontos tényezője a többségében máig kisparaszti mezőgazdaság. A másik tényező a települések hihetetlen elaprózódottsága: több mint 7000 falu lakossága nem éri el a 100 főt! Ezek után érthető, hogy a cári birodalomhoz tartozó Lengyel Királyság 3000 iskolájából 2958 egyetlen osztályból állt, és hogy 1933-ban is egy- és kétosztályos volt a lengyel iskolák fele.

Imponáló az az adatgazdagság, amivel *Szymański* leírja a falun élők nevelési-művelődési igényeit, szokásait és lehetőségeit: külön ki kell emelni az iskolákban tanítók képzettségére vonatkozó sok adatot. Mindezt a lengyelországi empirikus, föltáró pedagógiai kutatások nagy száma és jó színvonala teszi lehetővé.

A hazai körképet követő fejezet a *falusi iskolák fejlesztésében megfigyelhető nemzetközi irányzatokat rendszerezi*. Az iskolahálózat korszerűsítése, a gyerekek szállításának megszervezése és a diákotthonok terjedése mellett a falvak iskoláinak szaporodó funkcióiról, és ezzel összefüggésben a közművelődés intézményeivel való integrációs irányzatokról olvashatunk. Figyelemreméltó ezeken az oldalakon a magyar vonatkozások nagy száma. A szerző ismerteti a lajosmizsei központi általános iskolát, a budaörsi iskolaigazgatási kísérletet, a keceli komplex művelődési központot és a kecskeméti tanyák magnós tanítási kísérletét. (Név szerint *Forray R. Katalint, Gászó Ferencet és Jeney Lajost* említi.)

A könyv nagyobbik fele a *lengyelországi falusi iskolák korszerűsítési célkitűzéseivel* foglalkozik. Tömör, de tartalmas összefoglalást olvashatunk a „nyitott” vagy „környezeti iskola” koncepciójáról. Hasonlóan tömör leírást kapunk az iskola „korszerű modelljéről”, amelynek *Szymański* négy jellemvonását tartja szükségesnek kiemelni: demokratizmus, természetesség, hatékonyság és a fiatalokra gyakorolt vonzerő. Túlzottan tömörre sikerült azonban az a rész, amely a tizosztályos általános iskolának a nyolcvanas évek derekán esedékes bevezetésével foglalkozik: milyen megoldási lehetőségek adódnak majd a falusi fiatalok számára a IX. és X. osztályok látogatására? A könyv a kérdés árnyalt megfogalmazásánál többre nem vállalkozik.

A fejlesztési törekvések tengelyében a „*községi gyűjtőiskola*” (zbiorcza szkoła gminna) áll. *Szymański* révén megtudhatjuk, hogy ez a fogalom célkitűzéseiben jóval több az iskolahálózat célszerű

központosításánál és összevonásainál. Szorosan kapcsolódik a közigazgatás reformjához, s céljai között megtaláljuk az iskola funkcióinak kibővítését, a közművelődéssel való nagyobb mérvű integrálódását.

A közigazgatás átszervezésével a „gromada” helyét a „gmina” vette át. Magyarra mindkettőt a „község” szóval fordíthatjuk, bár az utóbbi valójában a „közös tanácsú község” fogalmának felel meg. A legkisebb közigazgatási egység átlagos lélekszáma ily módon megkettőződött, a gmina esetében 6600 fő. (A legnagyobbnak 20 000, a legkisebbnek szűk 2000 lakosa van: a lélekszámba nem számítják be az esetlegesen a gmina területén fekvő városok lakosságát.) A községi gyűjtőiskola úgy jött létre, hogy a tanácsi székhely egyik iskoláját kijelölték központi iskolának, és a gmina összes többi iskoláját ennek, illetve személy szerint a központi iskola igazgatójának rendelték alá.

A tervek szerint az – esetenként 20–25 intézményből – összevont iskola hatásköre fokozatosan kiterjed az óvodákra, a gyermekvédelemre, a felnőttoktatásra, népesebb községekben a szakképzésre és a középipiskolázás más formáira; igazgatójának döntő szerepe lesz a község kulturális arculatának alakításában.

Szymański 1975-ben – az átszervezés első szakaszának végén – véletlenszerűen kiválasztott 34 gminát, és több szempontú vizsgálatnak vetette alá iskolaszervezetüket. Módszertani szempontból figyelemreméltó, ahogy 1-től 5-ig terjedően leosztályozta a mintába került összes nyolcosztályos iskolát a következők alapján: az épület állapota, a tantestület képesítése, tanszerellátottság, gyermekvédelem, tanulószállítás, együttműködés a környezettel és iskolavezetés. Ezen kívül kérdőívet töltött ki valamennyi nyolcadikos tanuló (közel 5000 gyerek), akiknek később a középiskolai továbbtanulási adatait is beszerezték.

A vizsgálat nagyszámú tanulságára, a beigazolt föltevésekre nincs módunk kitérni, csupán azt említem meg, ami meglepte a vizsgálat szervezőit. Azt találták, hogy *a jól szervezett központi iskolák nem múlták lényegesen fölül a kisebb tagiskolákat*. A legfontosabb kérdésben, a továbbtanulási esélyek terén a mérleg nyelve kismértékben a központi iskolák javára billen, de a tagiskolák jobb osztályzatot kaptak a következőkben: káderhelyzet, iskolavezetés és (ezt tartom lényegesnek:) együttműködés a környezettel. Ezek a vizsgálati eredmények azonban csak akkor hatnak a meglepetés erejével, ha – mint könyve első felében Mirosław Szymański is teszi – az iskolák nagyságát elsődlegesen a fenntartási költségek szemszögéből értékeljük. Ily módon a falusi kisiskolákból csak azt látjuk, hogy fajlagos költségük kétszerese az ezerfős városi iskoláénak, noha az iskolai teljesítmények gyöngébbek. (Szymański a nevelésszociológus szemével érzékeli, hogy a gyöngébb teljesítményért elsősorban a társadalmi-lakóhelyi környezet, és csak másodsorban az iskola színvonalá felel.)

A falvak iskoláinak korszerűsítése hazánkban is fontos fejlesztési feladat. Alapvető érdekünk, hogy megismerjük a hasonló tárgyú külföldi törekvéseket. Mirosław Szymański nagy fölkészültséggel és tudományos igénnyel megírt könyve sok segítséget nyújt azoknak, akik lengyelül olvasnak, vagy fordítás révén ismerik meg a könyv valamelyik fejezetét.

Inkei Péter

GASTON MIALARET: LES SCIENCES DE L'ÉDUCATION

A neveléstudomány

Párizs 1976. Presses Universitaires de France. 127 oldal

A francia könyvkiadásnak van egy kitűnő vállalkozása: a *Que sais-jé?* („Mit tudok?”) sorozat. Már több mint ezerhatszáz kötete jelent meg. Mindegyik kis könyvecske a tudomány egy-egy szűkebb részterületéről ad áttekintő képet művelt laikusok részére. A téma tárgyalásának módja kötetenként elég különböző; vannak olyan írások a sorozatban, pl. *Genét* olasz nyelvtana, amelyeket a nem szakember alig tud követni, de vannak az olvasóhoz teljesen alkalmazkodó munkák is – ezek közé tartozik *Mialaret* caen-i egyetemi tanár informatív írása, amely a neveléssel foglalkozó tudomány-szakokat veszi számba, és a különböző szaktudományoknak a neveléshez adott segítségét elemzi. Az olvasót nem vezeti el a tudomány műhelyébe, de teljesen mondható leltárt készít a különböző humán tudományok és a nevelés kapcsolatáról.